

ارائه الگو برای بهبود معیشت بازنشستگان نیروهای مسلح با تأکید بر حکمرانی خوب^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۰۸

نسرین شمشیری^۲، فرشاد فائزی رازی^۳، هادی همتیان^۴، محمد زرگر^۵

از صفحه ۹۱ تا ۱۱۸

چکیده

زمینه و هدف: در این مطالعه عامل اصلی بهبود وضعیت معیشت، برقراری حکمرانی خوب فرض شده است و سرمایه اجتماعی و توانمندسازی به‌عنوان نماینده دو رویکردهای فرهنگی - اجتماعی و رویکرد عوامل توسعه در نظر گرفته‌شده و مدیریت دانش به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌گر که قابلیت بهبود حکمرانی و بهبود معیشت را داراست، فرض شده است.

روش‌شناسی: روش پژوهش این مطالعه تحلیلی - توصیفی از نوع هم‌بستگی است. جامعه آماری پژوهش، کلیه بازنشستگان نیروهای مسلح شهر تهران است، تعداد نمونه برابر ۳۸۴ نفر تعیین شد و اطلاعات از نمونه‌گیری طبقه‌ای ساده به‌دست آمد، در ادامه با کمک روش معادلات ساختاری به بررسی روابط بین متغیرها پرداخته‌شده است، برای گردآوری داده‌های لازم از پرسش‌نامه استفاده‌شده است. برای سنجش روایی از روش روایی همگرایی و برای تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده‌شده است. با توجه به میزان آلفای متغیر حکمرانی خوب سازمانی (۰/۸۹۴)، سرمایه اجتماعی (۰/۸۱۶)، توانمندسازی (۰/۷۹۷)، مدیریت دانش (۰/۸۳۱) و کمبود معیشت (۰/۷۴۷) پرسش‌نامه از پایایی مناسب برخوردار است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و توانمندسازی با حکمرانی خوب رابطه معنی‌داری وجود دارد، هم‌چنین بین حکمرانی خوب و بهبود معیشت رابطه معناداری وجود دارد اما مدیریت دانش نتوانسته این رابطه را تعدیل کند.

نتیجه‌گیری: افزایش سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی در بین کارکنان به همراه توانمند کردن منابع انسانی، با فراهم آوردن بسترها و فرصت‌های شکوفایی، باعث تقویت حکمرانی خوب و در ادامه باعث بهبود وضعیت معیشت می‌شود.

واژه‌های کلیدی: بهبود معیشت، حکمرانی خوب، سرمایه اجتماعی، توانمندسازی، مدیریت دانش.

۱- این مقاله برگرفته از رساله‌دکتری دانشگاه سمنان در رشته مدیریت منابع انسانی است.

۲- گروه مدیریت دولتی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

۳- گروه مدیریت صنعتی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران (نویسنده مسئول: f.faezi@semnaniau.ac.ir)

۴- گروه مدیریت دولتی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

۵- گروه مدیریت صنعتی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

مقدمه

اهمیت کمبود معیشت و رفع آن بر هیچ کس پوشیده نیست. کمبود معیشت یک مسئله عام و جهانی است که برای سالیان متمادی در بین کشورهای گوناگون وجود داشته است و با وجود رشد اقتصادی در میان کشورهای توسعه یافته و یا توسعه نیافته هم چنان ادامه دارد (موسوی و آذری بنی، ۱۳۹۵). کمبود معیشت، محرومیت آشکار از رفاه است که در ابعاد مختلف اجتماعی می تواند آشکار شود (آذری کیان و دیزجی، ۱۳۹۵) و عوامل زیادی بر آن می توانند تأثیر بگذارد، یکی از این عوامل، تبیین حکمرانی خوب است که باعث کاهش فقر و ارتقای وضع معیشت می شود (سامتی و همکاران، ۱۳۹۰؛ مکیان و بی باک، ۱۳۹۴؛ محمودی و آرش پور، ۱۳۹۶).

هم چنین با توجه به این که در کشورهای پیشرفته جهان، افراد بازنشسته، اغلب بازنشستگی خود را به دوران نگرانی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سپری می کنند و به عنوان شهروند ممتاز جامعه از منزلت اجتماعی خاصی برخوردارند، اما در ایران، دوران انتقالی و بازنشستگی به دلیل مشکلات معیشتی و هزینه های بالا به یکی از دشوارترین دوران زندگی بازنشستگان تبدیل شده است که با تضاد و دوگانگی شخصیتی، اجتماعی و فردی همراه شده و بعضاً مسائل و مشکلات پیچیده ای پیدا می کنند (جلالی، ۱۳۹۴). هم چنین پس از بازنشستگی به خصوص در نیروهای مسلح، منزلت اجتماعی افت شدید می یابد. تحولات چند سال اخیر در مقررات بازنشستگی و میزان پرداخت حقوق مستمری بگیران و چالش های ایجاد شده در عرصه موضوعات اقتصادی؛ توان مالی صندوق های بازنشستگی برای ایفای تعهداتشان را به طور جدی مورد تردید قرار داده است و عدم توجه کافی به توانمندسازی کارکنان در آینده و حفظ سرمایه اجتماعی، باید هرچه سریع تر راه حل های مناسبی برای مدیریت وضعیت معیشت و جلوگیری از بروز بحران تدبیر شود (رسولیان، ۱۳۹۶) که این راه حل مناسب در این مطالعه، حکمرانی خوب فرض شده است، سؤال اصلی پژوهش نیز عبارت است از این که، آیا توانمندسازی و سرمایه اجتماعی با بهبود حکمرانی باعث کاهش فقر و ارتقای وضع معیشت با توجه به نقش تعدیلی مدیریت دانش می شود؟ که این سؤال توسط افراد بازنشسته نیروهای مسلح شهر تهران پاسخ داده می شود. نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران از سه نهاد جداگانه یعنی ارتش، سپاه پاسداران (سپاه) و نیروی انتظامی

(پلیس) تشکیل می‌شود. همگی این نیروها زیر نظر ستاد کل نیروهای مسلح قرار گرفته و رؤسای همه آن‌ها توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی انتخاب می‌شود و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح کار برنامه‌ریزی و تهیه امکانات برای نیروهای نظامی را برعهده دارد. با توجه به اهمیت و جایگاه ویژه این نیروها در حفظ امنیت و اقتدار جمهوری اسلامی ایران، از این‌رو این پژوهش تلاشی به‌منظور بهبود وضعیت بازنشستگان نیروهای مسلح است.

بیان مسئله: حکمرانی خوب یکی از ویژگی‌های برجسته بنیادی برای موفقیت توسعه اجتماعی - اقتصادی در یک کشور است. سازمان‌های دولتی معمولاً نقش کلیدی در بهداشت، آموزش، تنظیم بازار سرمایه، ثبات اقتصاد و بهبود وضعیت معیشت دارند (براتیگام^۱، ۱۹۹۱: ۸۱۵). حکمروایی خوب از موضوعات محوری و بسیار با اهمیتی است که از راهکارهای مهم و اساسی برای بهبود اهداف توسعه هزاره و نیز راهبرد بهبود وضع معیشت است (انکوب^۲، ۲۰۰۵، ص ۱۰).

بدین ترتیب اگر دولت‌ها و سازمان‌های دولتی موارد فوق را به‌خوبی اجرا کنند، نتیجتاً در اقتصاد شاهد رونق و ارتقای وضع معیشت خواهیم بود، از این‌رو حکمرانی خوب به بیان چگونگی برهم‌کنش میان مراحل و سازمان‌های اقتصادی، ارتباط آن با کارکنان، شهروندان و نحوه تصمیم‌گیری‌ها در جامعه می‌پردازد (ایجایا^۳، ۲۰۰۶، ص ۴۹).

در تبیین کیفیت حکمرانی و عوامل مؤثر در ارتقای آن، بر دودسته رهیافت نظری تأکید شده است. رهیافت اول، مجموعه‌ای از عوامل فرهنگی و اجتماعی را مؤثر می‌داند و تغییرات در کیفیت حکمرانی را با توجه به این دسته از عوامل تبیین می‌کند. دسته دوم، به عامل توسعه اقتصادی توجه می‌کند و استدلال می‌کند که هم‌بستگی مثبتی بین توسعه اقتصادی و کارآمدی حکمرانی وجود دارد؛ اما تأثیرگذاری آن را از طریق ایجاد تغییرات فرهنگی و اجتماعی در جوامع می‌داند. در رویکرد اول یا همان رویکرد فرهنگی و اجتماعی، حکمرانی خوب حاصل تعامل و ارتباط متقابل دولت (ساختار قدرت)، سازمان‌های غیردولتی و بخش خصوصی است، از این منظر، حکمرانی حاصل

۱- Brautigam et al

۲- Ncube

۳- Ijaiya

عمل بازیگرانی است که به همراه هم و در تقابل با یکدیگر آن را محقق می‌کنند که به اصطلاح به آن سرمایه اجتماعی گفته می‌شود (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۶)؛ البته حکمرانی خوب در رابطه‌ای شبکه‌ای و نه سلسله‌مراتبی میان بازیگران تحقق می‌یابد و در این رابطه، همه اجزا باهم ارتباطی هم‌ارز و هم‌سطح دارند (کیانی، ۱۳۹۳). زندگی در شبکه‌ها و همکاری و همیاری هم‌افزا بین بازیگران نتیجه مطلوبی نمی‌دهد؛ مگر آن‌که در فضایی اعتماد و اطمینان بین آن‌ها شکل گیرد؛ بنابراین، سرمایه اجتماعی لازمه تحقق حکمرانی خوب است (الوانی، ۱۳۸۸؛ میرزاآقانسب گردرودباری و تقوی، ۱۳۹۳؛ مصلی نژاد، ۱۳۹۵؛ کاظمی، ۱۳۹۶؛ دادخواه و همکاران، ۱۳۹۷). بدین ترتیب نظارت جامعه مدنی بر تصمیم‌گیری و عملکرد بخش دولتی و سازمان‌های آن و مشارکت در این امور نوعی موازنه‌سازی و ابزاری مهم برای بهبود حکمرانی است (سمپسون و همکاران^۱، ۲۰۰۵؛ صفریان و امام‌جمعه‌زاده، ۱۳۹۶).

در رویکرد دوم یا همان رویکرد عوامل توسعه، توانمندسازی منابع انسانی، درصدد فراهم کردن بسترها و به‌وجود آوردن فرصت‌هایی برای شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و شایستگی‌های افراد است که در ادامه باعث تقویت حکمرانی خوب می‌شود (اسدی محل چالی، ۱۳۹۳؛ قنبرنژاد و خدادادی، ۱۳۹۴؛ گرایبی و ذاکری، ۱۳۹۵؛ تفکریان، ۱۳۹۶). بسیاری از مدیران و کارکنان بر مفهوم توانمندسازی تأکید کرده‌اند، نظر به آن‌که همه کارکنان و سازمان‌ها به نحوی مشابه و یکسان توانمند نمی‌شوند (انصاری، ۱۳۹۰)، پرورش و توانمندسازی نیروی انسانی به‌عنوان یکی از وظایف اصلی مدیران در راستای دستیابی به عملکرد مناسب بی‌تأثیر نخواهد بود (قنبرنژاد و خدادادی، ۱۳۹۴).

از سویی، تولید دانش و نوآوری، یک فعالیت جمعی است که قابلیت بهبود حکمرانی و رفع مشکلات فعالیت‌های جمعی را داراست که کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است (دیگزیت^۲، ۲۰۰۹، ص ۸)، اگر در تاروپود یک نظام حکمرانی، تقویت دانش علمی و فنی حائز اهمیت باشد، ضابطه‌مندی و شایسته‌سالاری، عنصر ماهوی آن بوده و سازمان درونی آن قوی است، در این صورت ظرفیت جذب سرمایه‌گذاری در پژوهش و توسعه

۱- Sampson

۲- Dixit

به‌خوبی تقویت شده و به‌صورت عامل یادگیری فناورانه در می‌آید که قابلیت بهبود شرایط حکمرانی خوب را دارا خواهد بود (شاه‌آبادی و سلیمی، ۱۳۹۴).

با توجه به مطالب بیان شده، حکمرانی خوب قادر است فقر را ریشه‌کن کرده و باعث بهبود وضعیت معیشت افراد شود. حکمرانی خوب با مشارکت سرمایه اجتماعی هم در سطح دولت و هم در سطح جامعه شکل می‌گیرد و با تأمین شرایط مناسب برای توسعه دانش، ظرفیت رشد و توسعه اقتصادی را ارتقاء داده و وضعیت معیشت را بهبود می‌بخشد. هم‌چنین مدیران سازمان‌های دولتی با فراهم کردن بستر مناسب برای توانمندسازی منابع انسانی، می‌توانند عملکرد سازمان‌ها را بهبود بخشند. بدین ترتیب سؤال اصلی این پژوهش این است که آیا با افزایش سرمایه اجتماعی و توانمندسازی منابع انسانی، با نقش تعدیلگر مدیریت دانش می‌توان باعث تقویت حکمرانی خوب و در نتیجه بهبود وضعیت معیشت شد؟

مبانی نظری: امروزه کمبود معیشت از مشکلات مهم کشورها محسوب می‌شود که پیامدهای منفی فراوانی از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در جامعه دارد (آذری کیان و دیزجی، ۱۳۹۵، ص ۵۷) و حکمرانی خوب می‌تواند تنها عنصری برای بهبود معیشت و بسط توسعه در یک جامعه باشد (دادخواه و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۱۴۳). از آنجایی که افزایش سطوح خوشبختی و رفاه برای تمامی افراد جامعه یک واقعیت عینی برای یک اقتصاد است، هم‌چنین با توجه به این‌که اغلب بحران‌های جوامع بشری شامل طیف گسترده‌ای از انتخاب‌ها به‌منظور دستیابی به منابع مورد نیاز برای استانداردهای زندگی است (مونیب‌ا و همکاران^۱، ۲۰۱۲، ص ۳۶). از این‌رو حکمرانی خوب می‌تواند موانع موجود جهت رسیدن به این اهداف را از میان بردارد. شواهد نشان می‌دهد که حکمرانی بد مانع رشد و سرمایه‌گذاری و تشدید کمبود معیشت خواهد شد (موزندا^۲، ۲۰۱۴)، هم‌چنین متغیر سرمایه اجتماعی به‌عنوان نماینده رویکردهای فرهنگی – اجتماعی و متغیر توانمندسازی به‌عنوان نماینده رویکرد عوامل توسعه در این مطالعه در نظر گرفته شده‌اند و با توجه به اهمیت مدیریت دانش، در ادامه به‌مرور مبانی نظری پژوهش پرداخته شده است.

۱- Muniba et al

۲- Muzenda

حکمرانی خوب و بهبود معیشت

حکمرانی خوب عنصری مؤثر جهت ارتقای وضع معیشت در یک جامعه است، شاخص‌های حکمرانی خوب با توسعه در ابعاد مختلف، ارتباط مثبت و معناداری دارد و یکی از دلایل رشد منفی اقتصادی در چند سال گذشته، کم‌توجهی به شاخص‌های حکمرانی خوب بوده است (محمودی و آرش‌پور، ۱۳۹۶، ص ۲۱۶). حکمرانی خوب محیطی مناسب برای سرمایه‌گذاری فراهم می‌کند و به درآمد بالا و بهبود وضعیت معیشت منجر شده و شاخص‌های اجتماعی بهتری را فراهم می‌کند (پاتنام^۱، ۲۰۰۰). رویکردهای اخیر کاهش فقر با وجود اختلاف‌های سطحی، ویژگی‌های مشترکی دارند. همه رویکردها بر اهمیت رشد فراگیر و توسعه نهادها در جهت حکمرانی خوب و پاسخ‌گویی، توسعه اجتماعی - انسانی، حمایت اجتماعی و هم‌چنین سیاست‌های بهبود وضعیت معیشت تأکید دارند که در ابتدا باید از درون سازمان‌ها شروع شود (غفاری و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۲۱۹). بدین ترتیب حکمرانی خوب از طریق ایجاد ساختار انگیزشی مناسب عنصر عدم اطمینان را در سازمان کاهش داده و از این رهگذر با افزایش کارایی به رشد اقتصادی بالاتر و بهبود وضعیت معیشت کارکنان می‌انجامد (محمودی و آرش‌پور، ۱۳۹۶، ص ۲۱۷).

سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب: با جهانی‌شدن عرصه‌های مختلف اجتماعی به ظرفیت‌های ویژه‌ای در حوزه‌های سیاست‌گذاری و مدیریتی نیاز است که الگوی حکمرانی خوب با شراکت نهادهای حکومتی و بخش‌های خارج از آن در این جهت مطرح می‌شود. امروزه دیگر برتری دولت بر جامعه یا بالعکس در مسیر توسعه مطرح نیست، بلکه ارتباط متقابل، همراه با اعتماد دوسویه این دو بخش، منجر به توسعه در بخش‌های مختلف می‌شود. یکی از رویکردهایی که مطرح می‌شود الگوی حکمرانی خوب با مشارکت تمام بازیگران اجتماعی توسعه و سرمایه اجتماعی آنان است که هم در سطح دولت و هم در سطح جامعه شکل می‌گیرد (صفریان و امام‌جمعه‌زاده، ۱۳۹۶، ص ۱۴۹). امروزه حکومت‌ها در پی آن هستند از طریق دخالت بیش‌تر مردم در حکمرانی، نه تنها مشروعیت خود را فزاینده سازند، بلکه به بهبود حکمرانی یاری رسانند. بی‌گمان در چنین شرایطی به مردم به دیده سرمایه اجتماعی می‌نگرند، نه ابزار حکومت (علینی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۳۸).

^۱ - Putnam

بدین ترتیب با افزایش اعتماد اجتماعی و بالا رفتن مشارکت مدنی شهروندان، هزینه اجرای قوانین و سیاست‌های حکومت کاهش می‌یابد و مردم با مشارکت در مدیریت جامعه با دولت همکاری مطلوب خواهند داشت (مکیان و بی‌باک، ۱۳۹۴، ص ۱۳۲). با افزایش سرمایه اجتماعی و همکاری دولت و مردم در پروژه‌های مشترک، مشارکت مدنی در بین شهروندان نهادینه می‌شود و به بهبود حکمرانی کمک می‌کند (میرزاآقانسب و تقوی، ۱۳۹۳، ص ۳). هم‌چنین علینی و همکاران (۱۳۹۴)، طبرسا و همکاران (۱۳۹۴)، میرزاآقانسب و تقوی (۱۳۹۳)، ساعی و همکاران (۱۳۹۰) و ریتز^۱ (۲۰۱۸) به این نتیجه دست یافتند که میان حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی پیوند عمیق و مثبتی وجود دارد.

توانمندسازی و حکمرانی خوب: امروزه اصول حکمرانی خوب، تأکیدی بر نقش مدیران دولتی در فراهم کردن و ارائه خدمات باکیفیت بالا به شهروندان و گروه‌های مختلف دارد؛ اگر مدیران سازمان‌های دولتی بتوانند شرایطی فراهم آورند که نیروهای بالقوه کارکنان را بالفعل کنند، مسلماً عملکرد این سازمان بهبود خواهد یافت. از این رو توانمندسازی کارکنان امری ضروری است (قنبرنژاد و خدادی، ۱۳۹۴، ص ۱). الگوی حکمرانی خوب و بررسی نقش توانمندسازی نیروی انسانی در استقرار حکمرانی خوب سازمانی می‌تواند راه برون‌رفت از وضعیت فعلی و روشی برای ارائه خدمات عمومی بهتر باشد (تفکریان، ۱۳۹۶، ص ۱). در سال‌های اخیر توانمندسازی از ویژگی‌های مهم مدیریت موفق و وسیله‌ای اثربخش برای ارتقای کیفیت خدمات شناسایی شده است (انصاری، ۱۳۹۰، ص ۲۵). توانمندسازی به مفهوم احساس مسئولیت بیش‌تر کارکنان برای کارکرد بهتر سازمان است (اسدی محل چالی، ۱۳۹۳، ص ۱).

حکمرانی خوب، بهبود معیشت و مدیریت دانش: حکمرانی خوب فعالیت‌های تحقیق و توسعه را افزایش می‌دهد (دیگزیت، ۲۰۰۹). به عبارتی اگر در تار و پود یک نظام حکمرانی، تقویت دانش علمی و فنی حائز اهمیت باشد، در این صورت، ظرفیت جذب سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، به‌خوبی تقویت می‌شود (شاه‌آبادی و سلیمی، ۱۳۹۴) و از آن‌جا که مدیریت دانش، نقش کلیدی در رشد و توسعه ی پایدار اقتصادی در جوامع دارد (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۴۰۱)، از این طریق باعث کاهش فقر و تأمین معیشت در جوامع می‌شود. در نظامی که تخصص، شایسته‌سالاری و

۱- Ritter

ضابطه‌مندی، مؤلفه‌های عرفی و رسمی مهم آن محسوب می‌شوند، علم و دانش به‌صورت یک‌نهاد درمی‌آید (نجفی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۳۳). بنابراین می‌توان بیان کرد که حکمرانی خوب همراه با تأمین شرایط مناسب برای انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه، انباشت سرمایه انسانی و انتقال فناوری، نقش مهمی در ارتقاء ظرفیت رشد و توسعه اقتصادی و بهبود وضعیت معیشت دارد (آیریکیان و محمد^۱، ۲۰۱۲، ص ۲۱۵). بدین ترتیب اهمیت توسعه دانش، به‌عنوان یک آگاهی راهبردی، در اغلب سازمان‌ها جزو موضوعات حکمرانی خوب سازمانی شناخته شده است.

پیشینه پژوهش: مصلی‌نژاد (۱۳۹۵) ضرورت حکمرانی را برای تحقق اهدافی مانند خودکفایی راهبردی و بهبود وضعیت معیشت نشان داد. نصیرخانی (۱۳۹۳) حکمرانی خوب را به‌عنوان شاخصی اخلاقی برای رشد اقتصادی معرفی کرد. شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۲) اثر منفی و معنادار حکمرانی خوب بر رشد بیکاری را در کشورهای منتخب توسعه‌یافته و درحال توسعه نشان داد. نادری (۱۳۹۰) با اذعان به مؤثر بودن عوامل اقتصادی در شکل‌گیری الگوی حکمرانی خوب در بهبود وضعیت رفاهی و معیشتی افراد جامعه، به‌نقد و مقایسه چنین الگویی در بعضی کشورها به‌ویژه ایالت متحده آمریکا با نظام اقتصادی اسلام پرداخته است و یودین^۲ (۲۰۱۰) در طرح پژوهشی خود نتیجه‌گیری کرد که حکمرانی خوب می‌تواند اولین گام برای حداقل کردن فساد در بنگلادش باشد و اجرای سیاست‌های حکمرانی خوب می‌تواند این کشور را به مسیر توسعه‌یافتگی سوق دهد.

تفکریان (۱۳۹۶) در سازمان تأمین اجتماعی، محمد نژاد (۱۳۹۴) در نمایندگی‌های بیمه ایران و اسدی محل چالی (۱۳۹۳) در اجتماعات محلی نشان دادند که بین توانمندسازی (احساس مؤثر بودن کارکنان، احساس شایستگی کارکنان، احساس داشتن حق انتخاب در کارکنان، احساس معنادار بودن شغل کارکنان) با حکمرانی خوب سازمانی رابطه مثبت وجود دارد. دوستی (۱۳۹۵) پژوهش خود را در جمعیت هلال احمر استان کرمانشاه انجام داده و دریافته است رابطه‌ی معناداری بین ترغیب ذهنی، نفوذ آرمانی، انگیزش الهام‌بخش و ملاحظات فردی با حکمرانی سازمانی کارکنان وجود دارد.

۱- Ayrikyan & Muhammad

۲- Uddin

گرایی و ذاکری (۱۳۹۵) در مطالعه خود در معاونت راهبردی قوه قضائیه نشان دادند که توانمندسازی بر حکمرانی خوب تأثیرگذار است. قنبرنژاد و خدادی (۱۳۹۴) معتقد است توانمندسازی سازمانی گامی مؤثر در راستای نیل به حکمرانی خوب است.

نجفی و همکاران (۱۳۹۸) نشان دادند که حکمرانی خوب از طریق کانال‌های ارتباطی حقوق مالکیت، تضمین اجرای قراردادها، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، فرار مغزها، توسعه سرمایه انسانی و تحقیق و توسعه بر تحقق اقتصاد دانش‌بنیان تأثیر می‌گذارد. کفیلی و پیشوا (۱۳۹۶) تأثیر حکمرانی خوب را تقویت اثربخشی توسعه مالی از طریق سیستم بانکی و در ادامه تأثیر حکمرانی بر کاهش فقر را نشان دادند. جیندرا و واز^۱ (۲۰۱۹) تأثیر مستقیم حکمرانی خوب بر فقر چندبعدی و حکمرانی خوب بر کاهش نابرابری‌ها را نشان داد. آدیکاری و سینها^۲ (۲۰۱۹) نشان دادند که ثبات سیاسی و فقدان خشونت، کارایی دولت و کیفیت نظارتی نقش بسیار قوی و قابل توجهی در کاهش فقر و ارتقای وضع معیشت دارد. جان و همکاران^۳ (۲۰۱۸) ۱۵۷ کشور را طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۲ را مورد مطالعه قرار داده و نشان دادند تغییرات در کیفیت حکمرانی منجر به تغییرات قابل توجهی در سطح کیفیت زندگی می‌شود. آیریگان و محمد (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «خلق اکوسیستم نوآور: حکمرانی و رشد اقتصاد دانش‌بنیان»، نقش مثبت حکمرانی خوب در توسعه اقتصاد دانش‌بنیان را نشان دادند. اکرام^۴ و همکاران (۲۰۱۷) تأثیر حکمرانی ضعیف و نابرابری درآمد بر فقر در پاکستان طی دوره ۲۰۰۸-۱۹۸۴ از طریق الگوی خود رگرسیون وقفه توزیعی^۵ را بررسی کرده و رابطه مثبت بین فقر و نابرابری درآمد در روند کوتاه‌مدت و بلندمدت را نشان دادند. چاندرا و یوکویاما^۶ (۲۰۱۱) رابطه مثبت بین شاخص‌های حکمرانی خوب و شاخص اقتصاد دانش‌بنیان در شرق آسیا را نشان دادند. ارنست و هارت^۷ (۲۰۰۷) در پژوهش خود با عنوان «حکمرانی در اقتصاد دانش‌بنیان جهانی: شکاف ذهنی»، ادعا کرده‌اند که

۱- Jindra & Vaz

۲- Adhikary & Sinha

۳- John

۴- Akram

۵- ARDL

۶- Chandra & yokoyama

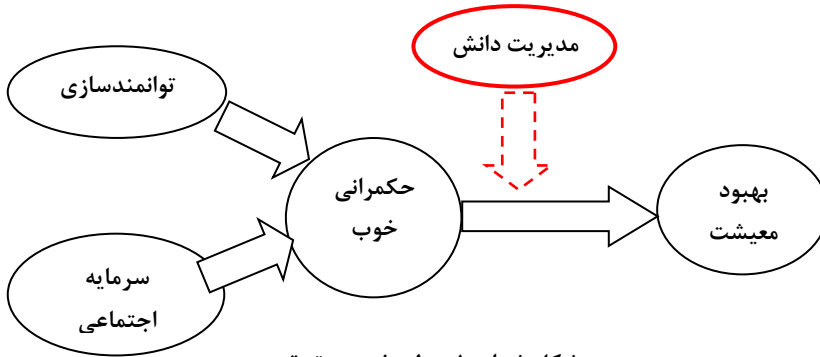
۷- Ernst & Hart

شکاف رو به گسترشی میان اقتصاددانش بنیان جهانی و چارچوب نهادی ناکافی برای حمایت و تنظیم آن وجود دارد.

همان طور که بیان شد بهبود سیستم حکمرانی سبب افزایش کیفیت زندگی انسان از طریق رفع کمبود معیشت، سطح آموزش، ارتقای دانش و توسعه انسانی می شود که قادر است فقر را ریشه کن و باعث بهبود وضعیت معیشت افراد شود و به همین دلیل است که در بسیاری از مطالعات علت کمبود معیشت و عقب ماندگی توسعه ای را ناشی از حکمرانی ضعیف می دانند.

مدل مفهومی پژوهش: مدل سازی معادلات ساختاری نیاز به یک چارچوب مفهومی دارد که سیستم اثرات جهتی یک متغیر بر دیگری را اندازه بگیرد و مجموعه نمودارها از مسیرها ایجاد کند (هایر و همکاران^۱، ۲۰۱۰). مدل های معادلات ساختاری اغلب با استفاده از یک معادله ساختاری پارامتریک از پیش تعیین شده فرموله می شوند که در یک چارچوب برای تحلیل ساختاری بیان می شود (کارشکی، ۱۳۹۵).

در این مطالعه عامل اصلی کمبود معیشت، برقراری حکمرانی خوب در نظر گرفته شده است (همانند مطالعات محمودی و آرش پور (۱۳۹۶)، مصلی نژاد (۱۳۹۵)، نصیرخانی (۱۳۹۳)، غفاری و همکاران (۱۳۹۳)، شاه آبادی و همکاران (۱۳۹۲)، نادری (۱۳۹۰)، اکرام (۲۰۱۷)، بودین (۲۰۱۰)، هم چنین با توجه به مطالب بیان شده و مرور رهیافت های نظری، سرمایه اجتماعی (علینی و همکاران (۱۳۹۴)، طبرسا و همکاران (۱۳۹۴)، میرزا آقانسب و تقوی (۱۳۹۳)، ساعی و همکاران (۱۳۹۰)) و توانمندسازی (تفکریان (۱۳۹۶)، دوستی (۱۳۹۵)، گرایی و ذاکری (۱۳۹۵)، محمدنژاد (۱۳۹۴)، قنبرنژاد و خدادادی (۱۳۹۴) و اسدی محل چالی (۱۳۹۳)) به عنوان نماینده هر یک از رویکردهای فرهنگی - اجتماعی و رویکرد عوامل توسعه است و البته این استنباط نیز دریافت شد که مدیریت دانش به عنوان یک تعدیل گر که قابلیت بهبود حکمرانی و بهبود معیشت را داراست (شاه آبادی و سلیمی (۱۳۹۴)، کاظمیان و همکاران (۱۳۹۲)، نجفی و همکاران (۱۳۹۸) و آریکان و محمد (۲۰۱۲)). بدین ترتیب با توجه به مطالب بیان شده، الگوی مفهومی پژوهش ترسیم شده است که در شکل شماره یک قابل مشاهده است.

شکل شماره ۱: مدل مفهومی تحقیق

متغیرهای این مدل، در جدول زیر معرفی شده است:

جدول شماره ۱: معرفی متغیرهای مدل

منبع	تعاریف نظری	نماد	نقش متغیر	متغیر
رزمی و همکاران، (۱۳۹۰)	مشمول بر سازوکارها، فرآیندها و نهادهایی است که از طریق آن، کارکنان، مدیران و تشکل‌ها منافع خود را ابراز کرده و تعهدات و تکالیف خود را نیز ایفا می‌نمایند.	GG	میانجی	حکمرانی خوب
تامپسون ^۱ ، (۲۰۰۹)	جمع منابع بالقوه و بالفعل موجود و قابل دسترس، از راه شبکه روابط یک فرد یا یک واحد اجتماعی است.	SC	مستقل	سرمایه اجتماعی
وکیو و همکاران ^۲ (۲۰۱۰)	توانمندسازی به مجموعه فنونی اطلاق می‌شود که به دنبال افزایش مشارکت کارکنان به منظور بهبود عملکرد آنان است.	EMP	مستقل	توانمندسازی
رایبیز و ویکراماسینگه ^۳ (۲۰۰۷)	مدیریت دانش، شامل همه‌ی روش‌هایی است که سازمان، دارایی‌های دانش خود را اداره می‌کند که شامل جمع‌آوری، ذخیره‌سازی، انتقال، بکارگیری و ایجاد دانش است.	KM	تعدیلی	مدیریت دانش
جلالی (۱۳۹۴)	کاهش فقر از دیرباز یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی است و جزئی از سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران نیز می‌باشد.	EP	وابسته	بهبود معیشت

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به محتوا و هستی‌شناسی پژوهش، روش‌شناسی این پژوهش تحلیلی توصیفی از نوع هم‌بستگی است که از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM^۴) استفاده شده

۱- Thompson

۲- Vecchio et.al

۳- Wickramasinghe & Rubits

۴- structural equation model

است، مدل‌یابی معادلات ساختاری یک تکنیک تحلیل چند متغیره نیرومند از خانواده رگرسیون چند متغیره است که به پژوهش‌گران امکان می‌دهد مجموعه‌ای از معادلات رگرسیون را به‌طور هم‌زمان مورد آزمون قرار دهد (رسول‌زاده اقدم، ۱۳۹۴). معادلات ساختاری مطرح‌شده در این‌جا از نوع واریانس محور بوده و از روش حداقل مربعات جزئی (PLS)^۱ استفاده‌شده است که دلیل آن وجود متغیر تعدیل‌گر در مدل و استفاده از روش دومرحله‌ای^۲ برای تعیین شدت رابطه متغیر تعدیل‌گر است.

جامعه آماری پژوهش، کلیه بازنشستگان نیروهای مسلح شهر تهران به تعداد ۱۰۰ هزار نفر است که بر مبنای جدول کرجسی و مورگان، حجم نمونه برابر ۳۸۴ نفر از بازنشستگان آشنا به موضوع پژوهش تعیین و مورد استفاده قرار گرفت که در این میان روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری طبقه‌ای ساده مورد استفاده قرار گرفت. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه (پرسش‌نامه محقق ساخته با نظریات خبرگان) استفاده‌شده است، این پرسش‌نامه که بر مبنای طیف پنج گزینه‌ای لیکرت طراحی شده، به‌صورت حضوری در اختیار نمونه آماری قرار گرفت تا در صورت نیاز، توضیحات لازم به آن‌ها ارائه شود.

یافته‌های پژوهش

روایی و پایایی و آمار توصیفی

جهت تعیین روایی از روش‌های میانگین واریانس استخراجی^۳ (VE) و پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده است، نتایج شاخص‌های تعیین روایی و پایایی پژوهش در جدول شماره دو آورده شده است:

جدول شماره ۲: روایی و پایایی متغیرها مدل

متغیر	روایی (AVE)	پایایی (آلفای کرونباخ)
حکمرانی خوب سازمانی	۰/۷۶۰۶۲۰	۰/۸۹۴۹۸۹
سرمایه اجتماعی	۰/۶۴۵۸۹۱	۰/۸۱۶۵۱۵

۱- Partial least square

۲- ۲-stage approach

۳- Average Variance Extracted

ارائه الگو برای بهبود معیشت بازنشستگان نیروهای مسلح با تأکید بر حکمرانی خوب

توانمندسازی	۰/۵۶۴۵۳۴	۰/۷۹۷۹۲۰
مدیریت دانش	۰/۶۰۲۰۳۸	۰/۸۳۱۷۴۷
بهبود معیشت	۰/۶۶۵۷۷۰	۰/۷۴۷۷۸۸

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول شماره دو، مقادیر AVE بیش تر از ۰/۵ و مقادیر آلفای کرونباخ بزرگ تر از ۰/۷ است و نشان دهنده‌ی روایی و پایایی مناسب متغیرهای پژوهش است (احمدی، ۱۳۹۶) که در این پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفته است. هم چنین روایی از لحاظ دیگری نیز قابل سنجش است که شاخص فورنر- لارکر است، در صورتی این مدل روایی واگرایی قابل قبولی دارد که اعداد مندرج در قطر اصلی (جذر مقادیر AVE) از مقادیر زیرین خود (ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) بیش تر باشد. طبق یافته‌های به دست آمده در جدول شماره سه، مدل پژوهش روایی واگرایی قابل قبولی دارد.

جدول شماره ۳: ماتریس سنجش روایی واگرا به روش فورنر-لارکر

بهبود معیشت	مدیریت دانش	توانمندسازی	سرمایه اجتماعی	حکمرانی خوب	متغیر
				۰/۸۴۸	حکمرانی خوب
			۰/۶۳۹	۰/۷۳۳	سرمایه اجتماعی
		۰/۷۵۶	۰/۵۶۸	۰/۷۱۳	توانمندسازی
	۰/۸۶۳	۰/۶۴۸	۰/۴۷۷	۰/۶۵۰	مدیریت دانش
۰/۶۱۹	۰/۶۴۹	۰/۶۲۸	۰/۴۵۱	۰/۶۴۴	بهبود معیشت

آمار توصیفی

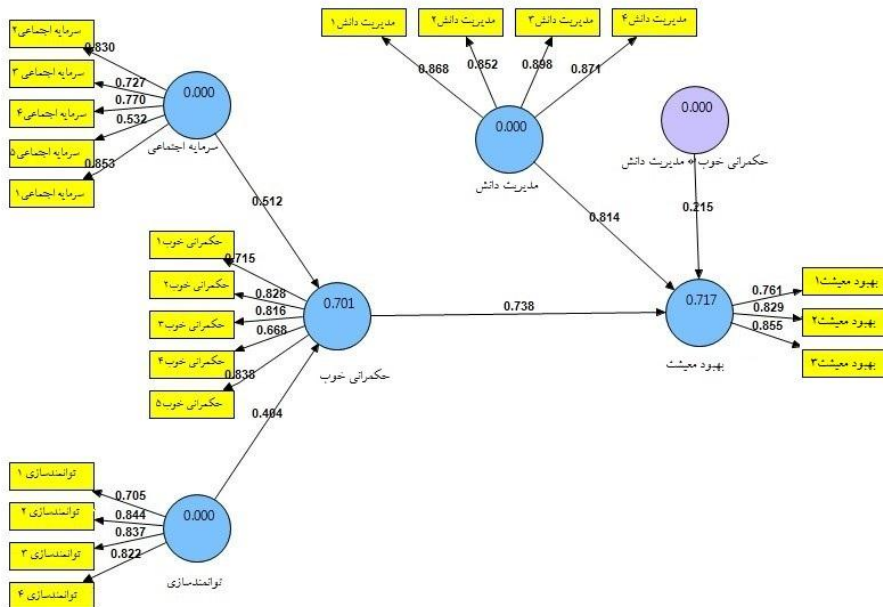
از میان کلیه افراد بازنشسته نیروهای مسلح، تعداد ۳۴۵ نفر (۹۰٪) مرد و ۳۹ نفر (۱۰٪) زن هستند که در این بین ۱۴۸ نفر (۳۹٪) بازنشسته نیروی انتظامی، ۱۳۱ نفر (۳۴٪) بازنشسته سپاه پاسداران و ۱۰۵ نفر (۲۷٪) بازنشسته ارتش هستند، هم چنین از این نمونه آماری تعداد ۲۵ نفر (۶٪) دیپلم، ۱۰۱ نفر (۲۶٪) فوق دیپلم، ۱۶۶ نفر (۴۴٪) لیسانس و ۹۲ نفر (۲۴٪) دارای فوق لیسانس و بالاتر هستند.

جدول شماره ۴: توصیف نمونه آماری

جنسیت	فراوانی درصد	تحصیلات	فراوانی درصد	ارگان	فراوانی درصد
مرد	۳۴۵	۹۰٪	۲۵	بازنشسته	۱۴۸
				دیپلم	۳۹٪
زن	۳۹	۱۰٪	۹۲	بازنشسته	۱۰۵
				فوق دیپلم	۲۶٪
				لیسانس	۴۴٪
				پاسداران	۲۴٪
				ارتش	۲۷٪

تبیین مدل پژوهش

آزمون مدل ساختاری پژوهش که خروجی نرم افزار اسمارت پی ال اس است در شکل های شماره دو و سه آورده شده است،

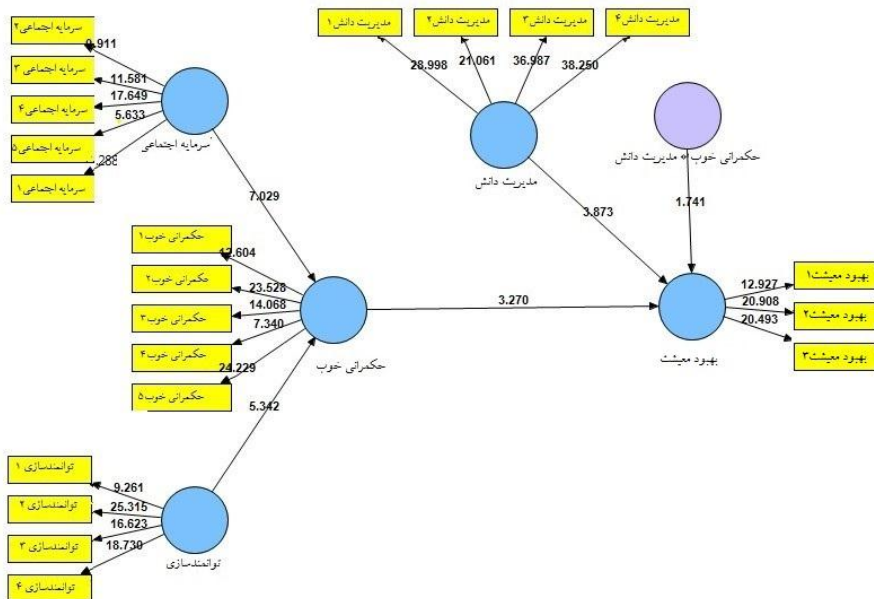

شکل شماره ۲: مدل در حالت استاندارد

شکل شماره دو نشان‌دهنده مدل در حالت استاندارد و شکل شماره سه نشان‌دهنده‌ی مدل در حالت معنی‌داری است. در شکل شماره دو ضرایب مسیر یا ضرایب بارهای عاملی و در شکل شماره سه ضرایب معنی‌داری در سطح خطای ۰/۰۵ محاسبه شده است.

اعداد مشاهده شده بر روی پیکان‌های شکل شماره دو، ضرایب مسیر هستند و شدت رابطه بین متغیرها و جهت این رابطه را مشخص می‌کنند. هرچه عدد ضریب مسیر بزرگ‌تر باشد، رابطه متغیر مستقل بر متغیر وابسته قوی‌تر خواهد بود. به همین سبب می‌توان اظهار داشت که اگر ضریب مسیر، عددی مثبت باشد، رابطه متغیر مستقل و متغیر وابسته مستقیم است و با افزایش مقدار متغیر مستقل، مقدار متغیر وابسته نیز افزایش پیدا خواهد کرد و اگر ضریب مسیر، عددی منفی باشد، رابطه متغیر مستقل و متغیر وابسته معکوس است و با افزایش مقدار متغیر مستقل، مقدار متغیر وابسته کاهش پیدا خواهد کرد. البته آزمون ضرایب استاندارد صرفاً به شدت و جهت رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته می‌پردازد و توانایی تصمیم‌گیری در مورد معنادار بودن رابطه را ندارد. این مهم در آزمون ضرایب معناداری در بخش بعدی و شکل شماره سه انجام شده است.

شکل شماره سه، آزمون مدل پژوهش (حالت ضرایب معنی‌داری) را نشان می‌دهد. با استفاده از این آزمون می‌توان به معنی‌دار بودن ارتباط بین متغیرهای پژوهش پی برد. در این حالت روابطی معنی‌دار خواهند بود که عدد بر روی پیکان روابط، خارج از بازه (۱/۹۶ و -۱/۹۶) هستند. به این معنی که اگر در این آزمون عددی بین ۱/۹۶ و -۱/۹۶ است، رابطه آن‌ها بی‌معنا خواهد بود و به تبع آن ضریب مسیر آن رابطه نیز بی‌معنا خواهد بود.

شکل شماره ۳: مدل در حالت معنی داری

ارزیابی مناسب بودن برازش مدل نهایی پژوهش

شاخص‌های R^2 و Q^2 و GOF^1 جهت ارزیابی مناسب بودن برازش مدل نهایی پژوهش در معادلات ساختاری استفاده می‌شود، R^2 معیاری است که نشان‌دهنده تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا است و سه مقدار $0/19$ ، $0/33$ و $0/67$ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 در نظر گرفته می‌شود. مطابق با جدول شماره سه، مقدار R^2 برای سازه درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که با توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید نمود. همچنین Q^2 میزان موفقیت پیش‌بینی مدل را ارزیابی می‌کند و عدد مثبت و بزرگ آن، نشان از قابلیت پیش‌بینی بالای مدل دارد. با توجه به مقادیر به‌دست‌آمده برای Q^2 قابلیت پیش‌بینی مدل مناسب است.

¹- Goodness of Fit

جدول شماره ۴: نتایج معیار R^2 و Q^2 و GOF

برازش ساختاری پژوهش		
	Q^2	متغیرهای مکنون
	۰/۳۶۱	دانش ادراک شده اجتماعی
	۰/۱۴۹	تمایل به خرید اجتماعی
برازش کلی مدل		
GOF	R^2	Communality
۰/۶۷۷	۰/۷۰۸۹	۰/۶۴۷۷

هم‌چنین بر مبنای نظریات روش پژوهش، برای بررسی برازش مدل کلی، از معیار GOF استفاده می‌شود، با توجه به مقدار به‌دست‌آمده برای GOF که برابر ۰/۶۷۷ است، برازش مدل کلی مطلوب می‌باشد. هم‌چنین بر اساس جدول شماره پنج، نتایج آزمون هم خطی چندگانه نشان می‌دهد که VIF برای متغیرهای مستقل کم‌تر از ۴ است، از این‌رو احتمالاً مشکل خاصی در هم خطی بین متغیرهای مستقل مدل وجود ندارد (هیر و همکاران، ۲۰۱۶).

جدول شماره ۵: آزمون هم خطی چندگانه

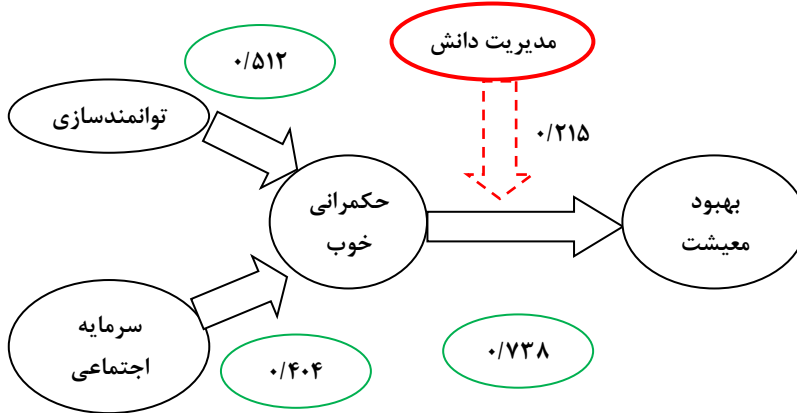
VIF	متغیر
۲/۱۵۹	توانمندسازی
۲/۱۵۹	سرمایه اجتماعی

خلاصه نتایج پژوهش در جدول شماره چهار آورده شده است. در این جدول، ضریب مسیر هر ساختار از شکل شماره سه و ضرایب حالت معنی‌داری از شکل شماره چهار جمع‌آوری شده است و به‌دلیل این‌که اعداد T-Value در ناحیه اطمینان قرار دارند (بزرگ‌تر از ۱/۹۶ و یا کوچک‌تر از -۱/۹۶)، تمامی فرضیه‌های پژوهش موردقبول قرار گرفته‌اند.

جدول شماره ۶: نتایج روابط و ضرایب معناداری فرضیه‌های مدل پژوهش

نتیجه آزمون	ضریب معناداری	ضریب مسیر	شرح فرضیه
تأیید	۷/۰۲۹	۰/۵۱۲	بین سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب رابطه معناداری وجود دارد.
تأیید	۵/۳۴۲	۰/۴۰۴	بین توانمندسازی و حکمرانی خوب رابطه معناداری وجود دارد.
تأیید	۳/۲۷۰	۰/۷۳۸	بین حکمرانی خوب و بهبود معیشت رابطه معناداری وجود دارد.
رد	۱/۷۴۱	۰/۲۱۵	مدیریت دانش رابطه بین حکمرانی خوب و بهبود معیشت را تعدیل می‌کند.

بدین ترتیب مدل اعتبار یافته پژوهش مانند شکل شماره چهار خواهد بود:

شکل شماره ۴: مدل نهایی پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی عوامل سازمانی مؤثر بر ارتقای وضعیت معیشت پرداخته است. بدون تردید نابسامانی وضعیت معیشت در زمره مهم‌ترین معضلات جامعه بشری است که از جایگاه ویژه‌ای در بین سایر مسائل اجتماعی و اقتصادی برخوردار است. کمبود معیشت از بنیادی‌ترین مشکلات و ناهنجارترین دردهای زندگی انسان است که با وجود پیشرفت و توسعه گسترده در زندگی بشری، از میزان آن نه تنها کاسته نشده بلکه بر طبق آمارهای موجود در حال افزایش است. مشکلات کمبود معیشت صرفاً منحصر به پیامدهای آن نیست، بلکه مشکلات این مسئله اجتماعی زمانی شدت پیدا می‌کند که بستر ساز انحرافات می‌شود. کمبود معیشت پدیده‌ای چندبُعدی است، یعنی نه تنها شامل بُعد اقتصادی برای ارضای نیازهای اساسی بلکه شامل بُعد انسانی، فیزیکی، زیست‌محیطی، اجتماعی و سیاسی نیز هست، بنابراین راهکار مناسب بابت برون‌رفت از این مسئله باید دارای چندین بُعد باشد، در این مطالعه این رهیافت، حکمرانی خوب در نظر گرفته شد. حکمرانی خوب چارچوب مشخصی دارد که قابلیت بهبود وضعیت معیشت افراد را داراست و با توجه به این که این مطالعه در یک محیط سازمانی مورد بررسی قرار می‌گیرد، سرمایه اجتماعی و توانمندسازی کارکنان به‌عنوان دو بال تقویت حکمرانی خوب در نظر گرفته شده است.

بر مبنای نتایج حاصل از فرضیه‌ها می‌توان گفت:

بر مبنای فرضیه اول پژوهش، بین سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب رابطه معناداری وجود دارد، مقدار ضریب استاندارد شده برابر $0/512$ با علامت مثبت است که هم‌سو با مطالعات ریتر (۲۰۱۸)، علینی و همکاران (۱۳۹۴)، طبرسا و همکاران (۱۳۹۴)، میرزا آقانسب و تقوی (۱۳۹۳)، ساعی و همکاران (۱۳۹۰) هستند، به عبارتی با افزایش سرمایه اجتماعی و همکاری سازمان‌های دولتی و مردم در پروژه‌های مشترک، مشارکت مدنی نهادینه می‌شود و به بهبود حکمرانی کمک می‌کند.

بر مبنای فرضیه دوم پژوهش، بین توانمندسازی و حکمرانی خوب رابطه معناداری وجود دارد، مقدار ضریب استاندارد شده برابر $0/404$ با علامت مثبت است که هم‌سو با مطالعات تفکریان (۱۳۹۶)، دوستی (۱۳۹۵)، گرابی و ذاکری (۱۳۹۵)، محمدنژاد (۱۳۹۴)، قنبرنژاد و خدادادی (۱۳۹۴) و اسدی محل‌چالی (۱۳۹۳) است، به عبارتی توانمندسازی منابع انسانی، درصد فراهم کردن بسترها و به‌وجود آوردن فرصت‌هایی برای شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و شایستگی‌های افراد است که باعث تقویت حکمرانی خوب می‌شود.

بر مبنای فرضیه سوم پژوهش، بین حکمرانی خوب و بهبود معیشت رابطه معناداری وجود دارد، مقدار ضریب استاندارد شده برابر $0/738$ با علامت مثبت است که هم‌سو با مطالعات محمودی و آرش‌پور (۱۳۹۶)، مصلی‌نژاد (۱۳۹۵)، نصیرخانی (۱۳۹۳)، غفاری و همکاران (۱۳۹۳)، شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۲)، نادری (۱۳۹۰)، اکرام (۲۰۱۷)، بودین (۲۰۱۰) و پاتنام (۲۰۰۰) است، به عبارتی حکمرانی خوب همراه با تأمین شرایط مناسب برای انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه، انباشت سرمایه انسانی و انتقال فناوری، نقش مهمی در ارتقاء ظرفیت رشد و توسعه اقتصادی و بهبود وضعیت معیشت دارد.

بر مبنای فرضیه چهارم پژوهش، مدیریت دانش رابطه بین حکمرانی خوب و بهبود معیشت را تعدیل نمی‌کند. در این خصوص به‌صورت دقیق مطالعه‌ای صورت نگرفته است اما مطالعاتی در زمینه ارتباط مدیریت دانش با حکمرانی و مدیریت دانش با بهبود معیشت وجود داشت ولی این فرضیه مورد تأیید قرار نگرفت.

بنابراین، نتایج مطالعه نشان از تأیید ضریب تأثیر و معنی‌داری اثرات توانمندسازی و سرمایه اجتماعی بر حکمرانی خوب دارد، بدین ترتیب افزایش سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی در بین کارکنان به همراه توانمند کردن منابع انسانی، با فراهم آوردن بسترها و فرصت‌های شکوفایی، باعث تقویت حکمرانی خوب می‌شود. هم‌چنین نتایج مطالعه نشان از تأیید ضریب تأثیر حکمرانی خوب بر بهبود وضعیت معیشت است که باید به دنبال اجرای زمینه‌های اجرایی حکمرانی خوب در سازمان‌ها بود؛ اما مدیریت دانش به عنوان یک متغیر تعدیل‌گر نتوانست بر رابطه بین حکمرانی خوب و بهبود معیشت تأثیری داشته باشد. اگرچه در تاروپود یک نظام حکمرانی، تقویت دانش علمی و فنی حائز اهمیت است و می‌تواند با ایجاد ظرفیت جذب سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه به خوبی تقویت‌شده و به صورت عامل یادگیری فناورانه درآید، اما در این مطالعه مدیریت دانش به عنوان نقش تعدیل‌گر ایفای نقش نکرده است.

پیشنهادهای

- اجرای زیرساخت‌های حکمرانی خوب در سازمان‌ها همانند حاکمیت قانون، شفافیت در اجرای قوانین، عدالت توزیعی میان کارکنان در سیمت‌های متفاوت، ارتقاء حس مسئولیت‌پذیری مسئولین به همراه ایجاد زمینه‌های پاسخ‌گویی به کارکنان، حفظ و رعایت خط‌مشی سازمانی.
- ارائه برنامه‌های مرتبط با توانمندسازی کارکنان در راستای حکمرانی خوب همانند اثربخشی و شفاف‌سازی نقش‌های سازمانی، افزایش ظرفیت‌ها و توانایی کارکنان با ایجاد مشوق‌های سازمانی و پاداش‌های نقدی و غیر نقدی، ایجاد حس محاسبه‌پذیر و دوران‌دیشی کارکنان،
- ارائه برنامه‌های انسجام سازمانی جهت تقویت سرمایه اجتماعی در راستای حکمرانی خوب همانند: مبارزه با فساد، مشارکت کارکنان در امور مدیریتی، تساوی در برابر قانون، رعایت انصاف در برخوردهای بین کارکنان، ایجاد جلسات هماهنگی درون‌سازمانی بابت ایجاد حس همکاری و همیاری.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از کلیه مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، خبرگان علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان و بازنشستگان نیروهای مسلح شهر تهران تشکر به عمل می‌آید.

منابع

- احمدی، مسعود، (۱۳۹۶). روش تحقیق، تهران: نشر پژوهش‌های فرهنگی.
- اسدی محل چالی، مسعود (۱۳۹۳). تبیین اصول و روش‌های توانمندسازی مردم در اجتماعی‌های محلی در راستای ارتقاء حکمروایی خوب شهری، همایش ملی شهرسازی فرهنگ گرا، اصفهان، دانشگاه شیخ بهایی. قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/Paper-CUPNC۰۱-CUPNC۰۱_۰۰۶.html
- انصاری، منوچهر (۱۳۹۰). شناسایی عوامل و طراحی مدل مفهومی توانمندسازی نیروی انسانی در وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، مدیریت دولتی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، (۲۴): ۲۳-۴۰. قابل بازیابی از:
https://jjpa.ut.ac.ir/article_۲۳۷۰۶.html
- آذری کیان، حسین؛ دیزجی، منیره (۱۳۹۵). بررسی تأثیر توسعه مالی بر فقر در کشورهای در حال توسعه، فصلنامه اقتصاد کاربردی، (۶): ۵۵-۶۶. قابل بازیابی از:
http://jae.srbiau.ac.ir/article_۱۰۲۵۷.html
- پاننام، روبرت (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران: دفتر مرکز مطالعات و تحقیقات وزارت کشور.
- پوررشیدی، رستم؛ نیک‌بخش، محمدعلی؛ ترک‌زاده، محسن (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین حکمرانی خوب با اثربخشی سازمانی در دانشگاه علوم پزشکی کرمان، دومین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، تهران، موسسه پژوهشی مدیریت مدبر. قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/Paper-IICMO۰۴-IICMO۰۴_۰۹۲.html
- تفکریان، سعیده (۱۳۹۶). ارتباط بین توانمندسازی سازمانی با حکمرانی خوب در سازمان تامین اجتماعی، فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، ۴ (۷). قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/PdfExport-JR_JRMA-۴-۷_۰۱۸.html
- جلالی، محسن (۱۳۹۴). رویکرد تحلیلی در بررسی فقر در ایران، فصلنامه روند، ۲۲ (۶۹): ۴۳-۶۶. قابل بازیابی از:
https://iranjournals.nlai.ir/۲۴۲۹/pdf_۵۸۲۵۴۰_۴۵۶da۳۳۲a۳۳۶۳a۴۸aa۱e۶۸۴ca۵۱ba۳۰b.html
- خسروآبادی، محمد؛ زاینده‌رودی، محسن؛ شکیبایی، علیرضا (۱۳۹۵). رابطه حکمرانی خوب با نابرابری درآمدی در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا و کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، (۶۱)۱۶: ۲۱۲-۱۸۱. قابل بازیابی از:
<http://refahj.uswr.ac.ir/article-۱-۲۵۶۹-fa.html>

- دادخواه، هادی؛ زمانیان، غلامرضا؛ دهمرده قلعه نو، نظر (۱۳۹۷). نقش حکمرانی خوب و اقتصاد مقاومتی در توسعه شهری، راهبرد، ۲۷(۸۷): ۱۶۲-۱۴۱. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۳۴۵۳۳۲>
- دوستی، علی (۱۳۹۵). مطالعه ارتباط بین حکمرانی خوب و سبک رهبری تحول گرا در سازمان جمعیت هلال احمر شهر کرمانشاه، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه. قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/Paper-MEAHBTM۰۴-MEAHBTM۰۴_۱۴۱.html
- رزمی، سیدمحمدجواد (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین تجارت بین الملل و رشد اقتصادی با استفاده از شاخص‌های حکمرانی خوب، مجله پژوهش نامه بازرگانی، شماره ۵۹. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۲۲۹۷۹۳>
- رسولزاده اقدم، صمد (۱۳۹۴). اصول مدل سازی معادلات ساختاری، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- رسولیان، محسن (۱۳۹۶). بررسی و برآورد وضعیت معیشت بازنشستگان نیروهای مسلح در افق ۱۴۰۴، فصلنامه مدیریت نظامی، ۱۷(۱): ۷۴-۱۰۵. قابل بازیابی از:
http://jmm.iranjournals.ir/article_۲۷۷۰۵.html
- سامتی، مرتضی؛ رنجبر، همایون؛ محسنی، فضیلت (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی مطالعه موردی: کشورهای جنوب شرقی آسیا. فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال اول، شماره ۴، پاییز. قابل بازیابی از:
http://egdr.journals.pnu.ac.ir/article_۶۴.html
- شریفزاده، فتاح؛ قلی‌پور، رحمت‌الله (۱۳۸۲). حکمرانی خوب و نقش دولت، فرهنگ مدیریت، سال ۱، شماره ۴، صص ۹۳-۱۰۹. قابل بازیابی از:
https://jomc.ut.ac.ir/article_۱۴۱۹۲.html
- صفریان، روح‌الله؛ امام جمعه‌زاده، جواد (۱۳۹۶). الگوی حکمرانی خوب؛ سرمایه اجتماعی و توسعه همه جانبه، فصلنامه دولت پژوهی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال ۳، شماره ۱۲، صص ۱۸۱-۱۴۵. قابل بازیابی از:
http://tssq.atu.ac.ir/article_۸۳۸۹.html
- طبرسا، غلامعلی؛ قوچانی، فرخ؛ بادین دهش، مهران (۱۳۹۴). بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر سرمایه اجتماعی، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۷۷-۱۹۸. قابل بازیابی از:
https://jscm.ut.ac.ir/article_۵۴۹۷۵.html
- علینی، محمد؛ غفاری، غلامرضا؛ زهیری، علیرضا (۱۳۹۴). میانی دینی سرمایه اجتماعی و رابطه آن با حکمرانی خوب؛ علوم سیاسی، ۱۷(۶۷): ۱۶۶-۱۳۳. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۲۴۸۸۴۷.html>

- غفاری، مجتبی (۱۳۹۳). راهکارهای کاهش فقر، رهیافتی در اقتصاد نهادگرایی، فصلنامه علمی- پژوهشی برنامه مدیریت و بودجه، ۱۹(۴): ۲۴۲-۲۱۵. قابل بازیابی از:
<http://jpbud.ir/article-۱-۹۴۸-fa.html>
- قنبرنژاد، حسین؛ خدادی، ابوالقاسم (۱۳۹۴). توانمندسازی سازمانی گامی موثر در جهت حکمرانی خوب، تهران، کنفرانس ملی ابزار و تکنیک‌های مدیریت. قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/Paper-MANAGTOOLS۰۲-MANAGTOOLS۰۲_۱۱۷.html
- کاظمی، ابوطالب؛ حاتمی، داود؛ طهماسبی، قباد (۱۳۹۶). بررسی رابطه علی بین توسعه انسانی و حکمرانی خوب؛ کاربردی از روش پانل علیت، فصلنامه مطالعات عمران شهری، ۱(۳): ۸۶-۷۸. قابل بازیابی از:
<http://ensani.ir/file/download/article/۱۵۴۱۳۲۵۸۹۸.html>
- کاظمیان، مهرانه؛ حافظیان، مریم؛ کاظمی کانی، بتول؛ طاهری کوتنابی، زینب (۱۳۹۲). نقش مدیریت دانش در جهت رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی به‌عنوان یک منبع حیاتی، اولین کنفرانس ملی حسابداری و مدیریت، شیراز، موسسه بین‌المللی آموزشی و پژوهشی خوارزمی. قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/Paper-FNCAM۰۱-FNCAM۰۱_۴۰۹.html
- کفیلی، وحید؛ پیشواز، رضا (۱۳۹۶). تأثیر حکمرانی خوب بر رابطه بین توسعه مالی و رشد اقتصادی، مجله اقتصادی، شماره‌های ۷ و ۸، صص ۲۳-۵. قابل بازیابی از:
<http://ejip.ir/article-۱-۹۷۱-fa.html>
- کیانی، وحید (۱۳۹۳). تبیین مقیاس جغرافیایی مطلوب در حکمرانی خوب، اولین همایش علوم جغرافیایی ایران، تهران، موسسه جغرافیا. قابل بازیابی از:
https://www.civilica.com/Paper-ICGS۰۱-ICGS۰۱_۲۰۰.html
- گرابی، محسن؛ ذاکری، محمد (۱۳۹۵). بررسی تأثیر رهبری تحول آفرین بر حکمرانی خوب با نقش میانجی توانمندسازی (مورد مطالعه: معاونت راهبردی قوه قضائیه)، فصلنامه رسالت مدیریت دولتی، سال ۷، صص ۱۱۰-۱۰۱. قابل بازیابی از:
https://iranjournals.nlai.ir/۰۵۴۷/article_۱۳۹۳۱۷.html
- متفکرآزاد، محمد علی؛ فشاری، مجید (۱۳۹۱). بررسی رابطه علی بین شاخص ادراک فساد اداری و شاخص فقر انسانی در کشورهای منطقه MENA، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، ۱۸(۲): ۳۸-۲۳. قابل بازیابی از:
<http://jpbud.ir/article-۱-۹۷۸-fa.html>
- محمدنژاد، عباس (۱۳۹۴). بررسی تأثیر توانمندسازی کارکنان بر حکمرانی در شرکت بیمه ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق. قابل بازیابی از:
<http://fd-page-۰۵.۲۰xs.ir/nef/۱۱۹۵.html>

- محمودی، امیر؛ آرش پور، علیرضا (۱۳۹۶). حکمرانی مطلوب؛ سازوکار ایجاد توانمندی در تحقق توسعه، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست جهانی، ۶(۴): ۲۳۶-۲۱۳. قابل بازیابی از: https://iranjournals.nlai.ir/۱۵۳۵//article_۴۱۵۱۹۰.html
- مصلی نژاد، عباس (۱۳۹۵). سرمایه اجتماعی و خوداتکایی راهبردی در فرایند توسعه و نوسازی ملی، ژئوپلیتیک، سال ۱۲(۴۶): ۹۲-۶۷. قابل بازیابی از: http://journal.iag.ir/article_۵۵۶۸۸.html
- مکیان، سیدنظام الدین؛ بی‌باک، مژده (۱۳۹۴). تأثیر حکمرانی خوب بر توسعه انسانی: یک تحلیل بین کشوری، مدل سازی اقتصادی، ۹(۳۰): ۱۴۷-۱۳۱. قابل بازیابی از: http://eco.iaufb.ac.ir/article_۵۵۷۹۱۲.html
- موسوی، امیرحسین؛ آذری بنی، بتول (۱۳۹۵). اندازه‌گیری بین نسلی تله فقر در میان نسل سنی زنان سرپرست خانوار، فصلنامه پژوهشی زن و جامعه، ۷(۲): ۱۵۳-۱۳۵. قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/۳۶۲۹۴۳.html>
- مهرگان، نادر؛ محسنی، الهه (۱۳۹۱). بررسی رابطه علی بین فقر و فساد در کشورهای در حال توسعه، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۲(۴۶): ۵۵-۲۹. قابل بازیابی از: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-۱-۹۶۸-fa.html>
- میرزاآقانسب گردردباری، ایمان؛ تقوی، مهدی (۱۳۹۳). سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب؛ مطالعه موردی: کشورهای در حال توسعه (۲۰۱۰-۱۹۹۶)، اقتصاد کاربردی، ۴(۱۳): ۱۴-۱. قابل بازیابی از: http://jae.srbiau.ac.ir/pdf_۷۳۷۴_fdb۹c۵۶c۲۰a۴۰۵۳۸۰۶e۷d۳۹۰۹e۳۲eae۴.html
- نادری، محمدمهدی (۱۳۹۰). حکمرانی خوب، معرفی و نقد اجمالی، مجله اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، ۱(۱): ۹۳-۶۳. قابل بازیابی از: <http://modiriyati.nashriyat.ir/node/۷>
- نجفی، محمداقرا؛ فتح‌الهی، جمل؛ محمدپور، فرحناز (۱۳۹۸). نقش حکمرانی خوب در تحقق اقتصاد دانش بنیان در ایران (در قالب مدل ماریچ چهارگانه)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، ۱۹(۱): ۱۵۹-۱۲۹. قابل بازیابی از: <http://journals.modares.ac.ir/article-۱۸-۱۶۷۴۹-fa.html>
- نصیرخانی، پرویز (۱۳۹۳). تأثیر حکمرانی خوب به عنوان شاخص اخلاسی بر رشد اقتصادی، فصلنامه علمی-ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره ۷، صص ۱۰۴-۸۵. قابل بازیابی از: <http://mieaoi.ir/article-۱-۲۰۳-fa.html>
- Adhikary, M, Sinha, D. (۲۰۱۹). The Inter-Linkage Between Governance and Poverty: Evidences from SAARC Countries, DOI: ۱۰.۴۰۱۸/۹۷۸-۱-۵۲۲۵-۷۳۱۱-۱.ch۰۴۴.

- Anderson, M. (۱۹۹۹). Access to justice and legal process: making legal institutions responsive to poor people in LDCs. In WDR ۲۰۰۰ Conference (pp. ۱۶-۱۷). DOI: ۲۰.۵۰۰.۱۲۴۱۳/۳۹۶۹
- Alvani, S. M. (۲۰۰۹). Good governance: A network of civil society interactors. *Journal Development Evolution Management*, ۱(۱): ۱-۶. (Persian)
- Akram, Z. Wajid, S. & Sarwar, M. T. (۲۰۱۷). Impact of poor governance and income inequality of poverty in Pakistan. *Far East Journal of Psychology and Business*, ۳, pp. ۴۳-۵۵.
- Blackman, J. S. A. D. (۲۰۰۹). *Governance in Australian Universities: Where Next?* Munich: IFO Institute for Economic Research, Munich.
- Burns, A. (۲۰۰۷). *Corporate Governance: Model Statements for Inclusion in Annual Reports*. Annex J.
- Babatunde, A. A (۲۰۱۲). "The Role OF Good Governance and Effective Public Administration towards Achieving Economic Growth and Stability in Fledgeling Democracy", *International Journal of Politics and Good Governance*, ۲(۳): ۱-۱۷. DOI: ۱۰.۱۳۱۴۰/RG.۲.۲.۱۸۴۱۵.۷۹۵۲۴
- Brautigam, D (۱۹۹۱). "Governance and Economy: A Review, World Bank Policy Research Working Paper, ۸۱۵", Washington D. C.: The World Bank
- Coase, R. (۱۹۳۷). The nature of the firm. *Economica*. ۴(۱۶): ۳۸۶-۴۰۵. Retrieved from:
<https://doi.org/۱۰.۱۱۱۱/j.۱۴۶۸-۰۳۳۵.۱۹۳۷.tb۰۰۰۲.x>
- Chandra.D.S, & Yokoyama, K. (۲۰۱۱). The Role of good governance in the knowledge- based economic growth of East Asia-A study on Japan, Newly Industrialized Economies, Malaysia and China.
- Court, J. & Hyden. G (۲۰۰۵). "World Governance Survey: a new approach to assessing governance". *Editon ۱*, pp ۱۲۴-۱۲۹.
- Dixit, A. (۲۰۰۹). Governance institutions and economic activity. *The American Economic Review*, vol. ۹۹, No. ۱: ۳-۲۴. DOI: ۱۰.۱۲۵۷/aer.۹۹.۱.۵
- Kennedy, K. (۲۰۱۸). Higher Education Governance as a Key Policy Issue in the ۲۱st Century. *Educational Research for Policy & Practice*, ۲ (۱): ۵۵. DOI: ۱۰.۱۰۲۳/A:۱۰۲۴۴۶۸۰۱۸۸۸۳
- Knack, S. & Philip, K. (۱۹۹۵). Institutions and economic performance: cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics and Politics*, ۷(۳), ۲۰۷-۲۷. Retrieved from:
<https://doi.org/۱۰.۱۱۱۱/j.۱۴۶۸-۰۳۴۳.۱۹۹۵.tb۰۰۱۱۱.x>
- Ijaiya, G. T. (۲۰۰۶): "Good Governance and Poverty Reduction in Nigeria: A Framework for Policy Analysis", *Journal of Social and Economic Policy*, ۳ (۱): ۴۷-۵۸.

- Jindra, Christoph, Vaz, Ana, (۲۰۱۹), Good governance and multidimensional poverty: A comparative analysis of ۷۱ countries, Economic and Social Research Council. Grant Number: ES/N۰۱۴۵۷X/۱.
- John F. Helliwell. Haifang Huang. Shawn Groverc. ShunWangd. (۲۰۱۸). Empirical linkages between good governance and national well-being. ۴۶(۴): ۱۳۳۲-۱۳۴۶. DOI: ۱۰.۱۰۱۶/j.jce.۲۰۱۸.۰۱.۰۰۴
- North, D. C. (۱۹۹۰). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (۲۰۰۰). "Bowling alone: America's declining social capital". In Culture and politics. Retrieved from:
https://doi.org/۱۰.۱۰۷/۹۷۸-۱-۳۴۹-۶۲۳۹۷-۶_۱۲
- Ritter, T. (۲۰۱۸). Social Capital as a Determinant for Good Governance -An Empirical Analysis of the ۲۷ EU Member State. EGPA Annual Conference. Edinburgh Scotland - UK.
- Uddin, A. (۲۰۱۰). Impact of good governance on development in Bangladesh: A study. Master's Thesis in Public Administration, Institute of Society and Globalization Roskilde University.
- Vecchio, R. P. Justin, J. E. & Pearce, C. L. (۲۰۱۰). Empowering leadership: An examination of mediating mechanisms within a hierarchical structure. The Leadership Quarterly, ۲۱(۳), ۵۳۰-۵۴۲.
- Williamson, O. (۱۹۸۵). The economic institutions of capitalism. New York: Free Press.
<https://dx.doi.org/>
- Muniba Zulfiqar, Samar Shakeel, Parvez Azim (۲۰۱۲). "Economic Governance and Human Development: Evidence from Pakistan", Asian Dev. Stud, Vol. ۱, Issue ۱, (March ۲۰۱۲).pp ۳۵-۴۳.
- Muzenda, a. (۲۰۱۴). "Estimating the Impact of Governance Quality on Development in Sub-Saharan Africa", Public Policy and Administration Research, ISSN ۲۲۲۴-۵۷۳۱ (Paper) ISSN ۲۲۲۵-۰۹۷۲ (Online), ۴ (۱۰).
- Ncube, Cornelias (۲۰۰۵). Good Governance, Participatory Development and Poverty Reduction, an Appraisal of the NGO Bill in Zimbabwe. International Development Department School of Public Policy University of Birmingham, England. P
- Rudra P. Pradhan and G. S. Sanyal (۲۰۱۱). "Good governance and human development: Evidence form Indian States", Journal of Social and Development Science, Vol. ۱, No. ۱, pp. ۱-۸, Feb ۲۰۱۱. DOI: Retrieved from:
<https://doi.org/۱۰.۲۲۶۱۰/jdsd.v۱i۱.۶۲۲>
- Sampson, Rabert etal. (۲۰۰۵) "Civil Society Rethinking" American journal of Sociology, ۱۱۱ (۳). Retrieved from:
<http://dx.doi.org/۱۰.۱۰۸۶/۴۹۷۳۵۱>

- Hair Jr. J. F. Black, W. C. Bardin, B. J. Anderson, R. E. (۲۰۱۰). *Multivariate Data Analysis*, ۷ ed. Prentice Hall, New Jersey
- Thompson, D. (۲۰۰۹). "What does social capital mean? *Australian journal of social issues*, ۴۴(۲): ۱۴۵-۱۶۱. DOI: ۱۰.۱۰۰۲/j.۱۸۳۹-۴۶۵۵.۲۰۰۹.tb۰۱۳۷.x